

CHRISTUS
in de
Beelden der Natuur

CHRISTUS
in de
Beelden der Natuur

DS. J. DE LIEFDE

*ingeleid en toegelicht door
mr. J. de Vries*

eerste druk 1849
nieuwe uitgave 2015

Copyright © 2015 mr. J. de Vries. Alle rechten voorbehouden.

De origineele tekst van ds. J. de Liefde uit 1849 is niet langer auteursrechtelijk beschermd, behoudens de natuurlijke auteursrechten die aan ds. J. de Liefde blijven toekomen. De voorrede, de voetnoten, alle registers, correcties van zetfouten en de opmaak van deze editie uit 2015 zijn echter van de hand van mr. J. de Vries en auteursrechtelijk beschermd. Vermenigvuldiging uitsluitend toegestaan met voorafgaande schriftelijke toestemming van den auteur mr. J. de Vries.

Inhoudsopgave

Voorrede	iii
De steenen roepen	iii
Jan de Liefde: eene korte levensschets	xv
1 Inleiding	1
2 De weg	13
3 De deur	37
Registers	65
Algemeen register	66
Register op Bijbeltekst	82

Voorrede bij deze uitgave

De steenen roepen

Ruim 150 jaren zijn verlopen sinds de eerste publicatie van dit boekje in 1849. Toch is zijn belang nu nog grootter dan destijds. Het ongeloof zelfs in het bestaan van God is algemeen geworden,¹ en het heeft geen betoog noodig dat het tegenwoordige geloof in 'een god' nog niet het geloof in eenen *scheppenden* God beteekent. In de tweede helft der negentiende eeuw is het Scheppingsverhaal uit het eerste hoofdstuk des Bijbels naar het Rijk der Fabelen verbannen. Nochtans zegt de Redder der wereld²: "Ik zeg ulieden, dat zoo deze zwijgen, de steenen haast roepen zullen."³ En de steenen roepen letterlijk. Niet alleen elk hoofdstuk uit den Bijbel zelve, maar de geheele schepping verkondigt het Eeuwige Evangelie.⁴ Daarom verzekert Paulus ons: "Overmits hetgeen van God kennelijk is, in hen openbaar is; want God heeft het hun geopenbaard. Want zijne onzienlijke dingen

¹Psalm 14:1.

²Johannes 4:42.

³Lucas 19:40.

⁴Openbaring 14:6.

worden van de schepping der wereld aan uit de schepselen verstaan en doorzien, beide zijne eeuwige kracht en goddelijkheid, opdat zij [de ongelooovigen] niet te verontschuldigen zouden zijn.”⁵

Eén der belangrijkste vaststellingen over den aard van den Bijbel is deze, dat hij begrijpelijk is. In den Bijbel vinden wij geene opsomming van ingewikkelde philosophische vertogen over de abstractheid der Godheid, maar eenvoudige, concrete verhalen over de geschiedenis van het menschdom, eene geschiedenis waarmede wij ons kunnen identificeeren. Wij vinden levensverhalen van de Bijbelsche figuren, maar wij vinden in de gelijkenissen van Jezus ook de uiterste poging om de Waarheid aan den mensch zoo aannemelijk mogelijk voor te stellen. Voor ons is dit zoo gewoon, dat wij er eigenlijk nooit bij stilstaan, maar eigenlijk is het de uiting van de grootst mogelijke liefde, dat de Almachtige God, Schepper van hemel en aarde, zooveel intelligenter dan wij, zoo zijn best heeft gedaan om Zich aan ons *begrijpelijk* te openbaren. Ook in dit opzicht is God onze liefdevolle Vader, die gelijk onze aardsche vaders, zijn best doet om zijne kinderen te onderwijzen door hun *verstaanbare* leerstof te geven.

Zeven jaren voor de publicatie van dit werk *Christus in de beelden der natuur* (1849) had Jan de Liefde anoniem een boek uitgegeven over een geheel ander onderwerp, namelijk de *Galerij van Bijbelsche vrouwen uit het aartsvaderlijk tijdperk*⁶. In de inleiding tot dit boek schreef ds. Jan de Liefde de volgende zeer interessante woorden: “*Het Woord van God spreekt tot menschen over menschen. — Behalve*

⁵Romeinen 1:19–20.

⁶Groningen: Scholtens, 1842.

de bekendmaking van onzienlijke eeuwige waarheden, bevat het tevens de geschiedenis van het brooze menschelijke geslacht, en ook die is van menig afzonderlijk hart. Wanneer wij nooit dat woord gekend of gelezen hadden, en er werd ons berigt, dat de Schepper van Hemel en Aarde ons een boek gegeven had, waaruit wij Zijnen wil en Zijne genade konden leeren kennen, dan zouden wij al ligt eene aaneengeschakelde ontwikkeling van hooge verhevene waarheden in dat boek verwachten; wij zouden misschien denken, een alerbondigst vertoog over onze aardsche pligten en betrekkingen, eene volledige en stelselmatige uiteenzetting der Hemelsche verborgenheden, in dat boek te zullen vinden, en wel ligt ons het meest doorwrochte, schanderste en wijsgeerigste werk, dat ooit het licht zag, herinneren, om ons daarnaar een flauw denkbeeld te kunnen vormen van dat ééne boek, waarvan het Verstandigste en Verhevenste aller wezens, de Maker was. Ja wij zouden, bij de eerste doorlezing van dat boek, ons zeker ten hoogste bevreemd zoo al niet te leur gesteld gevoelen, wanneer wij reeds op de eerste bladzijden, van de eerste kleederdragt onder de menschen — van de uitvinding van werk- en speeltuigen — van den eersten scheepsbouw zagen gewagen; wanneer ons oog hier en daar, op eene dorre lijst van namen en cijfers stuitte, en wij ons zelfs in de huis- en slaapkamers van herders en landbouwers zagen rondvoeren. Maar het allerminst misschien zouden wij vermoed hebben, eene levensgeschiedenis van enkele personen, eene mededeeling van hunne dagelijksche lotgevallen, huiselijke tooneelen en maatschappelijke betrekkingen, eene bekendmaking van hunne bijzondere gedachten en gesprekken bij bijzondere gelegenheden, te zullen aantreffen.”

“En toch — zóó is het woord van God. Ook hieruit blijkt

weder dat Zijne gedachten niet de onze zijn,⁷ en dat Hij niet bij menschen raad genomen heeft, toen Hij aan de zamenstelling van het boek Zijner openbaring arbeidde, om er menschen door te leeren en te zaligen. Het is het stelsel Zijner opvoeding niet, den mensch buiten zich zelve om te voeren, en hem in een' kring van afgetrokkene kundigheden en bespiegelingen rond te leiden. Hij trekt ons niet af van datgene, waar Hij ons juist wil bij hebben, en zoo Hij ons de wereld met hare verleidingen en gevaren wil doen zien, plaatst Hij ons niet op de tinne van den tempel⁸ der wijsbegeerte, maar doorwandelt met ons de koningrijken en de geslachten, als 't ware hand aan hand. (...) Daarom is het woord van God geschiedenis; en dikwijls levensgeschiedenis van enkele menschen. (...) De geschiedenissen van Gods woord zijn geene waarheid in het kleet der verdichting.⁹ Zij zijn de waarheid in de werkelijkheid. (...) Waren de tafereelen van Gods vriendschappelijk verkeer met onze voorvaderen, slechts droomen van een Godsdienstig heimwee, hoe zouden wij reeds dan er mede dweepen! Maar nu zij waarheid, geschiedkundige waarheid zijn, hoe verdienen zij nu niet ons gansche hart in te nemen, en met de heiligste vreugde te bezielen.”

Wij kunnen echter niet alléén uit de geschiedenis der menschheid iets leeren over dengenen in Wiens Beeld wij geschapen zijn.¹⁰ Ook de schepping zelve biedt ons eenen schier onuitputtelijken schat aan lessen over den Schepper. Wij zijn als blinden, die niet willen zien; want als wij zagen, dan zagen wij de glorie Gods overal in de natuur gloeien en

⁷Jesaja 55:8.

⁸Naar Lucas 4:9. Eene “tinne” is een kanteel.

⁹De Liefde, J. (1848). *Verdichting en geschiedenis*. Arnhem: Swaan.

¹⁰Genesis 1:26.

schijnen. Men neme bijvoorbeeld het kruid en de boomen. Kruid groeit snel, en lijkt den hemel binnen korten tijd te bereiken, en de prachtige bloemen op sommige kruidsoorten schijnen eene afspiegeling van de glorie van God zelven. Toch is het kruid niet bestendig, al snel, binnen een jaar verwelkt het, en vergaat het tot stof. Men neme daarentegen eenen boom. Vergeleken met het kruid is de boom een trage groeier, die als klein plantje weinig grootschheid bezit. Potsierlijk bezit het kleine steeltje een enorm blad, als een mismaaksel der natuur. Hij moet in de schaduw van het gras staan dat reeds den hemel schijnt te reiken. Het kruid zaait zijn zaad al voordat aan het boompje enkele blaadjes zitten, laat staan dat het vrucht draagt. Maar als het gras begint te verwelken, staat het boompje nog fier overeind. Terwijl de volgende generatie van het kruid zich aandient, gaat de boom gestaag verder met groeien, totdat *hij* het uiteindelijk is die het gras in de schaduw zet. Gestaag groeit de boom uit tot eenen reus onder de planten, die met zijne kruin den hemel daadwerkelijk schijnt te reiken. Hij wordt zoo groot en machtig, dat het kruid verwelkt in zijne schaduw. Terwijl de boom zoo lang onvruchtbaar scheen, begint hij honderdvoudig¹¹ vrucht te dragen, zooveel vrucht dat zijne nakomelingen dra een heel woud vormen en de aardbodem bedekken. Terwijl het kruid den herfst niet overleeft, komt aan de dagen eens booms geen einde.

Dit eenvoudige beeld der natuur wordt in den Bijbel gebruikt om de goddeloozen te vergelijken met de geloovigen van Christus. De goddeloozen zijn als het kruid, waarover de Bijbel zegt “dat de goddeloozen groeijen als het kruid, en al de werkers der ongerechtigheid bloeijen, opdat zij

¹¹Mattheüs 13:23.

tot in eeuwigheid verdelgd worden!”¹² Maar het Koninkrijk is niet gelijk het kruid. “Het koninkrijk der hemelen is gelijk aan het mosterdzaad, hetwelk een mensch heeft genomen, en in zijnen akker gezaaid; Hetwelk wel het minste is onder al de zaden, maar wanneer het opgewassen is, dan is 't het meeste van de moeskruiden, en het wordt een boom, alzoo dat de vogelen des hemels komen, en nestelen in zijne takken.”¹³ Terwijl het goddelooze onkruid in den tijd des oogstes vergaderd zal worden, en in busselen gebonden zal worden ten einde het te verbranden,¹⁴ zullen de dagen des rechtvaardigen zijn als de dagen eens booms.¹⁵ Gelijk de boomen in den loop der tijden het kruid overschaduwten en een woud zullen vormen, zoo zullen de geloovigen de aarde erfelijk bezitten.¹⁶ “De regtvaardige zal groeijen als een palmboom, hij zal wassen als een cederboom op Libanon. Die in het huis des HEEREN geplant zijn, dien zal gegeven worden te groeijen in de voorhoven onzes Gods. In den grijzen ouderdom zullen zij nog vruchten dragen; zij zullen vet en groen zijn; Om te verkondigen, dat de HEER regt is;¹⁷ hij is mijn rotssteen¹⁸, en in Hem is geen onregt.”¹⁹

Eene andere Bijbelsche gelijkenis in de natuur is die van de mier. “Ga tot de mier, gij luiaard! zie hare wegen, en word wijs; Welke, geen overste, ambtman noch heerscher

¹²Psalm 92:8.

¹³Mattheüs 13:31–32.

¹⁴Mattheüs 13:30.

¹⁵Jesaja 65:22.

¹⁶Psalm 37:9.

¹⁷Dit is ook de titel van een der geschriften van De Liefde, J. (1853). *Een woord om te verkondigen dat de Heer regt is, gerigt tot allen, en inzonderheid tot de lezers van het Volks-magazijn voor burger en boer.* Amsterdam: Tielkemeijer.

¹⁸Namelijk Christus, 1 Corinthiërs 10:4.

¹⁹Psalm 92:13–16.

hebbende, Haar brood bereidt in den zomer, hare spijs vergadert in den oogst.”²⁰ In tegenstelling tot de mier hebben wij wèl eenen Overste, maar toch eenen Overste dien wij niet met onze oogen waarnemen kunnen,²¹ en hierin stemmen wij met de mieren overeen, dat wij op den akker des Heeren moeten arbeiden, om zijnen oogst binnen te halen,²² zonder dat wij onzen Overste zien kunnen. God heeft de mier en de andere schepselen derhalve niet enkel gemaakt om hunne respectievelijke functie in de natuur te vervullen, maar ook als eene gelijkenis, als eene afbeelding der waarheden Gods. De schepselen zijn niet alleen hunne hoedanigheid, maar hebben ook eene beteekenis, eene symbolische functie voor den mensch.²³

Als de grondstelling van het goddelooze nihilisme waar zij, namelijk dat alles toevallig ontstaan en daarmee inherent betekenisloos zij, hoe kan het dan dat wij zooveel beteekenis in de beelden der natuur vinden? Als gij een huis ziet, denkt gij nooit, dat het toevallig ontstaan zij. Een huis moet eenen bouwer en ontwerper hebben, ook al heeft u deze lieden nooit gezien. Als ik nu eenen staaf dynamiet neme, en het huis opblaze, *dan* is er sprake van eenen toevalligen hoop puin, *dan* is er sprake van eene betekenislooze massa. Denzelfden toevalligen hoop puin, dezelfde betekenislooze massa hadden wij in het universum gevonden indien er sprake zoude zijn van eene toevallige chemische reactie waaruit alle materie voortgekomen zoude zijn. Dit vinden wij echter niet. Wij vinden eene schepping die overvloedig van beteekenis,

²⁰Spreuken 6:6–8.

²¹Johannes 1:18.

²²Lucas 10:2.

²³Zie ook het schoolboekje van De Liefde (1864⁷). *De mensch en de dieren. Een leesboek voor scholen en huisgezinnen*. Amsterdam: Höveker.

waarin de vingerafdruk van den Schepper overal gevonden wordt. Daarom zegt de Heilige Schrift: "Want een ieder huis wordt van iemand gebouwd; maar die dit alles gebouwd heeft, is God."²⁴ Wij vinden daarvoor alle bewijs. Materie heeft geene inherente beteekenis. Eene groepeerings van moleculen beteekent niets. De beteekenis die wij derhalve overal zien, kán niet haren oorsprong vinden in de materie zelve, gelijk de tekst op een papier niet haren oorsprong vindt in het papier zelf. Papier brengt geene letters voort, materie brengt geene beteekenis voort. De beteekenis, die niet met de oogen, maar alleenlijk met het verstand waar te nemen is, kan niet zijn ontstaan uit de zaken die alleenlijk met de oogen, maar niet met het verstand waar te nemen zijn. Daarom: "Het geloof nu is een vaste grond der dingen, die men hoopt, en een bewijs der zaken, die men niet ziet. Door het geloof verstaan wij, dat de wereld door het woord Gods is toebereid, alzoo dat de dingen, die men ziet, niet geworden zijn uit dingen, die gezien worden."²⁵

Dat de mensch der 21ste eeuw geene beteekenis meer in de natuur ziet is echt eene nieuwe ontwikkeling in de geschiedenis des menschedoms. In de middeleeuwsche folklore was er sprake van eenen overvloed aan symbolen ontleend aan de natuur, ook symbolen die niet in den Bijbel zelve voorkwamen. In het oude werk *Physiologus*, dat stamt uit de tweede eeuw na Christus, werd van een groot aantal dieren eene Christelijk-symbolische interpretatie gegeven. Dit boek heeft eenen onvoorstelbaren invloed gehad op de middeleeuwsche kunst. Het thans nog bekendste symbool uit den *Physiologus* is de pelikaan, die een zinnebeeld is

²⁴Hebreërs 3:4.

²⁵Hebreërs 11:1, 3.

van de ouderlijke liefde, omdat hij volgens de folklore zijne jongen uit den dood tot leven werkt door hen te voeden met zijn eigen bloed,²⁶ gelijk wij door het bloed van Christus behouden zijn.²⁷

Maar het hield niet op met de middeleeuwen. Onze eigen Dichter des Vaderlands, mr. JACOB CATS, heeft eene enorme hoeveelheid aan gedichten op zijnen naam staan die handelen over de gelijkenissen der waarheid Gods in de natuur. Cats is bij het volk zeer populair geweest, zoodanig zelfs dat de meeste Nederlanders twee boeken in het bijzonder bezaten: ten eerste natuurlijk den Bijbel, maar daarnaast een werk van Cats.²⁸ Cats neemt zonder twijfel eene voorname plaats in in de wereldliteratuur, maar aan zijne literaire waarde is zijne populariteit niet te danken geweest. In tegenstelling tot andere groote namen in de poëzie, zooals bijvoorbeeld SHAKESPEARE, is Cats niet een dichter die zijn best deed om technisch-literaire prestaties neer te zetten. In plaats daarvan maakte hij gedichten die dicht bij het normale leven stonden, door godsdienstige en zedige lessen te trekken uit de natuur zelve. Daardoor waren zijne dichtwerken ook aantrekkelijk voor den gewonen man, die overigens heelemaal niet geïnteresseerd was in poëzie. Laten wij als voorbeeld een klein gedichtje nemen uit Cats' *Hofgedachten*:²⁹

²⁶Lauchert, F. *Geschichte des Physiologus* (blz. 8). Straatsburg: Trübner.

²⁷"Wetende dat gij niet door vergankelijke dingen, zilver of goud, verlost zijt uit uwe ijdele wandeling, die u van de vaderen overgeleverd is; Maar door het dierbare bloed van Christus, als van een onbestraffelijk en onbevlekt lam;" (1 Petrus 1:18-19)

²⁸Cats, J. (1828). *Dichterlijke werken van Jacob Cats, ridder, raadpensionaris van Holland*. (blz. VII-VIII.) Amsterdam: Diederichs.

²⁹Cats, J. (1712). *Alle de werken van den Heere Jacob Cats* (deel 2, blz. 365-366, XXXII). Amsterdam: Van Heekeren e.a.